

ressò *mont-roigenc*

RICARD BALLESTER, EL PERIODISTA POETA QUE ES CONVERTÍ EN MESTRE A MONT-ROIG (1ª PART)

Oriol Ballester Sadurní

29-06-2020

Fou el mestre de l'escola nacional de nois de Mont-roig entre 1917 i 1925. Nascut a Reus el 19 de febrer de 1891, aquesta escola va ser la seva primera destinació com a mestre. Ricard Ballester Pallerola, però, amb vint-i-sis anys ja fets, tenia aleshores un ampli bagatge vital i professional. Quin era? Què havia fet abans d'arribar a Mont-roig? El 1925 marxà a ocupar la plaça de mestre a l'escola de l'Arboç i el 1933 anà a l'escola Jacint Verdaguer de Barcelona, però la seva vida quedà per sempre més lligada a Mont-roig. Aquí hi va conèixer la Teresa Nolla Sabater, amb la qual es casà, i hi van néixer els seus tres primers fills: l'Antoni, el Ricard i l'Alfons. Què va fer a partir de 1925? I, sobretot, què li va passar a ell i al seu fill Antoni quan va acabar la Guerra Civil? L'Antoni, per cert, és el científic que dona nom a l'Institut de Mont-roig. Però anem a pams. Comencem.

Ricard Ballester fou el gran de quatre germans i quedà sense pare als sis anys. Durant un temps visqué a Lleida amb una àvia. Més endavant va tornar a Reus i treballà d'aprenent de pastisser. Ell mateix va escriure del seu puny i lletra una "Guía general de Repostería, Confitería, Pastelería y Helados", en castellà, datada el mes de març de 1907. Tenia setze anys. La seva mare regentava una botiga de plats i olles i també de vidre al carrer de Jesús. Des de ben jove s'interessà per la literatura i l'art. Pocs anys després, al voltant del 1910, ja fet un home, la seva relació amb el grup modernista de Reus va ser intensa, tot i que aquest moviment literari ja anava de baixa. Era el més jove de la colla, i va conèixer els germans Josep Aladern i Plàcid Vidal. La seva colla la formaven Josep Maria Vidal i Pallejà, Ferran Gay Massó -mort sobtadament el 1920-, Antoni Martí Bages -publicista i poeta fill de Mont-roig, que va morir a l'exili a França

en la dècada dels quaranta-, Antoni Fuster Valdeperes, Joan Rebull -que amb els anys es convertiria en el famós escultor-, Tomàs Martí Torcal i Josep Martorell Òdena, entre d'altres. Ballester va escriure, molts anys després, en la etapa de maduresa, un text deliciós titulat "Una castanyada memorable", on explica una trobada amb aquest grup d'amic a principis del segle XX i que va acabar alegrement amb ingesta de vi i de panellets.

"El cafetó" abans "Cafè Austràlia"

L'any 1910 anà a viure a Barcelona, però desconexem quan temps s'hi va estar. Sí sabem que va ser una època de vida intensa, bohèmia, de tertúlies al cafè Austràlia i de

passejades per les Rambles. Aquest cafè es trobava al número 33 de la ronda de Sant Antoni. Actualment hi ha encara un cafè, però és nou i reformat. Ens podem imaginar l'ambient que hi havia en aquest barri de Barcelona a principis del segle XX, entre el mercat de Sant Antoni i la Universitat. Barcelona no era una ciutat tan gran com ara i no era estrany trobar-se amb personatges famosos pel carrer. En un dels seus escrits, Ballester hi descriu la impressió que li va causar veure Antoni Gaudí pujant Rambles amunt, a poc a poc, pensatiu i parsimoniós. A finals del 1911 va editar a Barcelona, amb Plàcid Vidal, Josep Maria de Sucre, Francesc Recasens i Joaquim Biosca, quatre números d'una revista literària anomenada "Panteisme". El pintor Isidre Nonell hi col·laborava fent dibuixos. Els anys 1910 i 1911 va col·laborar al setmanari "Foc Nou" de Reus. Els anys 1913, 1914 i 1915 escriu en castellà a "Las Circunstancias", i del 1914 al 1917 a "Foment". El 1914 també publicà poemes a la revista "Renaixement". El 1920 començà a publicar poemes a la revista del Centre de Lectura de Reus. La seva vida cultural era intensa i a més d'escriure, organitzava i participava en diversos actes culturals. Així, el 21 d'agost del 1913 el diari "Las Circunstancias" publicava en primera pàgina l'homenatge que se li feu al jove escriptor Hortensí Güell, fill d'altra banda del fundador d'aquest diari, i en el qual Ricard Ballester va participar activament. El 15 d'octubre de 1916 el diari "Foment" publicava també, en portada, l'homenatge que es feu a Alcover al jove poeta Anton Isern, en el qual Ricard Ballester també participà. Tots dos joves poetes es van suïcidar, el primer l'any 1899 i el segon el 1907, fet que junt amb el seu talent i la seva joventut, els va convertir en llegendes. Ricard Ballester va idealitzar tots dos joves poetes i sempre els va tenir en el record. Més homenatges: Josep Aladern morí el 1918. Els seus amics i companys, entre els quals hi havia Ricard Ballester, li van dedicar un homenatge a Barcelona el 1921, que després van recollir en un llibre. En aquesta publicació es van incloure textos d'homenatge escrits per -entre d'altres- Apel·les Mestres, Victor Català, Ignasi Iglesias, Miguel de Unamuno, Francisco Giner de los Ríos i Aureli Capmany, a més d'escriptors de la "colla" de Reus, entre els quals es trobava Ricard Ballester. També s'hi van publicar cartes que Josep Aladern havia rebut en vida de diverses personalitats que l'any 1921 ja no pertanyien al món dels vius, com ara Joan Maragall, Frederic Mistral o Jacint Verdaguer.

Ricard Ballester conservà fins a la seva mort, el 1973, poemes i articles publicats en la seva joventut. Tot aquest material -i molta més documentació- fou a la vegada conservat al seu pis barceloní del carrer d'Entença per la seva filla, la Maria del Carme, que hi visqué fins a la seva mort, el novembre de 2018. És ara que surten a la llum. Val a dir que actualment, gràcies a les noves tecnologies i als cercadors, podem trobar material seu publicat en revistes i diaris antics. Cal tenir en compte, però, que hi ha articles que no signava, o bé signava amb pseudònim, com ara "Arlequín". El que sí signava sempre amb el nom i el cognom eren els poemes.

"La Vanguardia" (5-4-1917)

**De Instrucción pública:
El rector de la Universidad ha nombrado
los siguientes maestros interinos:
Doña Rosa Alsina, para San Salvador de
Toló; don Ricardo Ballester, para Montroig, y
don Marcelino Audivert, para San Privat de
Bas (Gerona).**

Intuint que la poesia i el periodisme no li oferirien una feina estable ni uns ingressos regulars, Ricard Ballester va decidir estudiar magisteri. Feu l'examen a l'Escola Normal de Tarragona el 29 de setembre de 1915. El seu títol de "maestro de primera enseñanza superior" és

del 24 de juny del 1916, i va sortir publicat en una nota a “La Vanguardia” el 20 de juliol de 1916. Un cop aconseguit el títol de mestre, oposità a una plaça pública. El 1917 va obtenir la plaça de mestre interí a Mont-roig del Camp. Podem llegir la notificació a “La Vanguardia” del dijous, 5 d’abril de 1917: “Instrucción pública: El rector de la Universidad ha nombrado los siguientes maestros interinos: Doña Rosa Alsina, para San Salvador de Toló; don Ricardo Ballester, para Montroig, y don Marcelino Audivert, para San Privat de Bas (Gerona)”. Els seus companys i amics de “Foment” van publica-li una nota a la pàgina 2 del diari aparegut el dia 6 d’abril de 1917 on es podia llegir “Per a regentar interinament l’escola nacional de nois de Mont-roig ha sigut nomenat el jove d’aquesta ciutat, volgut amic particular nostre, don Ricard Ballester, a qui adrecem la

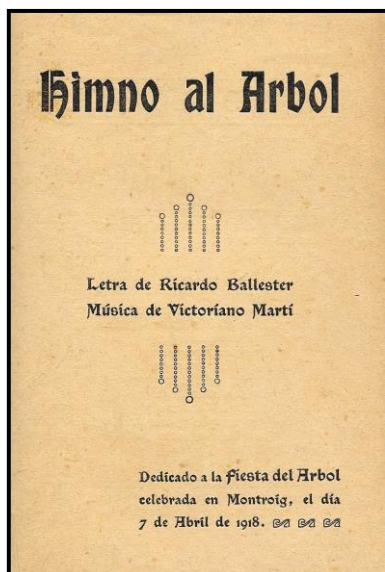

nostra enhorabona”. L’any següent guanyà la plaça en propietat. Així és com Ricard Ballester anà a parar a Mont-roig. Era novell en la professió, però tenia ja un important bagatge vital i intel·lectual, com ja hem dit. Era un lletraferit, un lector compulsiu i havia estat escriptor d’articles periodístics, crítiques de teatre i poemes.

El nen que plora a la 1ª fila és el seu fill Alfons

Allà on anava Ricard Ballester hi anaven els seus llibres. Conservava exemplars antics, de principis de segle, com ara, “Compendio de pedagogía teórico-práctica”, de 1913, “Educación intuitiva” de 1902, “Nociones de Cosmografía y Geografía Física”, de 1901 o “Elementos de matemáticas”, de 1903. Els cito com a curiositats antigues, però Ricard Ballester sempre va preocupar-se d’actualitzar els seus coneixements teòrics i pedagògics. Es subscribia a revistes especialitzades, assistia a conferències i reunions i amb el pas del temps ell mateix impartí conferències. Els anys trenta foren per Ricard Ballester uns anys de molta activitat acadèmica i cultural. A més, fou escollit delegat de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya. Pel que fa a la llengua catalana, val a

dir que quan Ricard Ballester va arribar a Mont-roig feia poc temps que Pompeu Fabra havia publicat les seves “Normes Ortogràfiques” (1913). Ballester era un profabrià i de seguida va adoptar la nova ortografia i la nova “Gramàtica catalana” publicada el 1918.

Ricard Ballester s’integrà plenament en la vida de Mont-roig i hi fou feliç. El 7 d’abril de 1918 es celebrà a la localitat una Festa de l’Arbre. Per a l’ocasió, es va editar un “Himno al Árbol”, en castellà, amb lletra de Ricard Ballester i música de Victorià Martí. De 1921 és el poema “L’ermita de la Verge de la Roca” que trenta anys més tard, quan va editar el seu llibre “Perfilis reusencs i altres poemes”, no va dubtar en incloure, junt amb una il·lustració de Lluís Mallafre. També el 1918 és quan començà a festejar amb la Teresa Nolla, amb la qual

finalment es casà. Anaren a viure al número 9 del carrer de la Indústria. Ricard Ballester era un jove solter, ben plantat, instruït, educat i elegant. No deuriem ser poques les joves mont-rogenques que li somreien. La Teresa Nolla no era de les noies que li feia més cas, pel que tinc entès, i potser per això Ricard Ballester es va fixar més en ella. La casa on visqueren i on van néixer els seus tres primers fills encara existeix. És gairebé a tocar del carrer d'Agustí Sardà.

UN MESTRE EXEMPLAR

Conservem alguns butlletins d'inspecció de l'escola nacional de Mont-roig, corresponents als anys 1917, 1922 i 1924. En la visita ordinària que l'inspector efectuà a l'escola el 30 d'octubre de 1917, s'indica que Ricard Ballester és encara solter, que porta sis mesos i vint-i-dos dies a l'escola i que cobra 775 pessetes al mes. Apunta l'inspector que les relacions amb les autoritats i els veïns són bones i que la causa principal de la irregularitat en l'assistència dels adults és "la recol·lecció de les collites". L'inspector conclou: "me complazco en hacer constar que Ricardo Ballester Pallerola se atiende con esfuerzo a la enseñanza y educación de los alumnos confiados a su cuidado, no teniendo por tanto que hacer ninguna advertencia especial a dicho profesor". Cinc anys després, en la inspecció ordinària del 27 d'octubre de 1922, Ricard Ballester ja està casat amb la Teresa Nolla i consta com a propietari de la plaça. Cobra 2.990 pessetes al mes. Com a premis, consten dos vots de gràcies de la Inspecció i dos més de la Junta Local, un de 1919 i l'altre de 1921. L'últim butlletí d'inspecció ordinària que conservem del pas de Ricard Ballester per l'escola de Mont-roig data del 7 d'octubre de 1924. L'inspector, Salvador Grau, indica que els resultats de l'ensenyament són "bastant bons" i que el mestre inspeccionat ha fet "bastants progressos" des de l'última visita. El sou ja és de 3.500 pessetes al mes, salari que inclou el lloguer de la casa on viu

amb la Teresa i els seus dos fills, l'Antoni i el Ricard, i un plus per l'ensenyament d'adults. Val a dir que Ricard Ballester, a més d'adquirir els llibres de text, confeccionava ell mateix exercicis per als alumnes, validats per l'Escola Normal de mestres de Tarragona. En conservem un de Geografia Astronòmica que va fer servir a l'escola de Mont-roig del Camp.

El seu fill Antoni és el nen de la 2ª fila, el 6è per l'esquerra

Ricard Ballester guardava del seu pas per Mont-roig unes Ordenances Municipals que incloïa el reglament per a la seva execució, impreses el 1887! En aquella època l'alcalde de la vila era Gaietà Romeu. També conservava un exemplar de la comèdia en dos actes, en vers i en català del què s'escrivia aleshores, de "Las carbassas de Monroig", de

“Serafi Pitarra”. Podem afegir, com a mostra de la bona integració de Ricard Ballester a Mont-roig, la seva participació en la fundació del primer equip de futbol local. El company Martí Rom va publicar a “Ressò mont-roigenc” el 9 d’abril del 2019 l’article titulat “El futbol a Mont-roig als inicis del segle XX”, on podem llegir-hi que, amb data de 5 de novembre de 1923, va ser-ne el primer secretari i membre de la primera junta. El seu cunyat, Domingo Nolla, també va formar part de la primera junta directiva del club com a comptador. Ricard Ballester, a més, va introduir el futbol a l’escola. El 1924, en un discurs pronunciat a la veïna població de La Selva del Camp sobre “L’educació física a les escoles”, afirmava que “el futbol pot donar bons sentiments per despertar, com pocs altres jocs, els sentit de la responsabilitat, la companyonia i la subordinació lleial a un propòsit noble”. I afegia de manera premonitòria: “(...) Cal fugir dels vicis amb que l’adulteren els profans i els seus mercaders, els quals han fet d’un exercici preciós per a l’educació nacional, un espectacle degradant la majoria de les vegades, que envileix i mata la racionalitat de les multituds”. Ricard Ballester va ser un entusiasta del futbol des de ben jove, com a espectador, no pas com a practicant, almenys pel que sabem. A Barcelona fou soci del F.C. Barcelona. Havia anat sovint al

vell camp de Les Corts el qual, sigui dit de pas, no era gaire lluny de casa seva. S’hi desplaçava en tramvia i caminant. En inaugurar-se les obres del Camp Nou, el 1957, va adquirir dues localitats a la primera graderia del lateral del Camp Nou. Va anar regularment als partits de l’estadi fins al 1965, quan va caure greument malalt.

DE MONT-ROIG A L’ARBOÇ DEL PENEDÈS

L’any 1925 obté la plaça de mestre a l’Arboç del Penedès. En aquesta localitat penedesenca també fou molt estimat i respectat. El 13 de desembre d’aquest any, quan portava només uns mesos a l’Arboç fent-hi de mestre, l’ajuntament el convidà a pronunciar un parlament en la vetllada celebrada el dia de la Puríssima Concepció. El seu discurs fou publicat en primera pàgina en el diari local “Badalota”, on al llarg de la seva estada hi va publicar d’altres articles d’opinió. L’any 1926 va pronunciar una conferència, tal com recull “La Vanguardia” del dia 20 de març de 1926: “Ricardo Ballester Pallerola fue presentado al auditorio por el alcalde don Rafael Alberto Dura, quien, a guisa de exordio, expuso el objeto de estas disertaciones, que no es otro que el de difundir ideas de sociología, ciencia, moralidad y buenas costumbres. Concedida la palabra al conferenciante, éste, con palabra fácil y método escolástico, estudió socialmente al hombre en sus distintas fases (...)”. A L’Arboç també va ser premiat per la seva tasca a l’escola. En aquest cas, va obtenir un premi en metàl·lic de 200 pessetes de la Secció de Mutualitats Escolars del Ministeri d’Instrucció Pública. També pronuncià conferències en d’altres localitats de la demarcació, com ara El Vendrell, on el 1933 dissertà sobre “El català a l’escola”. Ballester era un mestre reconegut, però a la vegada ell reconeixia la tasca d’altres mestres més antics. Així, el 23 de maig de 1931 publicà un article a “El Magisterio Tarraconense”, en el qual explicava l’homenatge de

L'Arboç al seu antic mestre, Andreu A. Lleonart i Roig, en el qual ell mateix participà. També cal mencionar que a L'Arboç hi va néixer la seva filla, la Maria del Carme, el 4 de juny de 1929.

POMPEU FABRA I RICARD BALLESTER

A "La Vanguardia" del dia 17 de juliol de 1931, quan Ricard Ballester exercia a l'Arboç, descobrim que Ricard Ballester va coincidir com a conferenciant amb Pompeu Fabra, a Tarragona. S'hi pot llegir: "Han continuado hoy las conferencias pedagógicas desarrollando un tema la maestra doña Montserrat Bertrán, sobre medidas objetivas de trabajos escolares. También ha hablado don Ricardo Ballester, sobre la actitud del magisterio catalán, en los momentos actuales, a fin de dejar toda la sesión de mañana, a la conferencia de don Pompeyo Fabra". Van coincidir tots dos el 18 de juliol.

Pompeu Fabra, que aquell mateix any va publicar el seu "Diccionari general de la llengua catalana", pronunciava aleshores conferències sobre gramàtica catalana per tot el país. Ja hem dit que Ricard Ballester fou un gran admirador seu. Tenia el nou diccionari fabrià a casa, així com anteriorment, als anys vint, havia adquirit tots els títols de Pompeu Fabra sobre la llengua catalana publicats dins la Col·lecció Popular Barcino.

RETORN A BARCELONA

L'any 1933 va aconseguir una plaça a Barcelona, a l'escola Jacint Verdaguer, amb un sou de 4.000 pessetes. És aleshores quan s'instal·là en un pis del carrer d'Entença, el segon primera del número 131. Vint anys després, Ballester tornava a la capital del país, que s'havia convertit en pocs anys en una ciutat encara més gran. En l'època republicana augmentà encara més la seva participació i protagonisme en el món de l'ensenyament català. El 17 de juliol de 1934 participà com a delegat i ponent en una assemblea de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya celebrada a Tremp, que tractava sobre la creació del Col·legi d'Orfes i una residència per a mestres jubilats. El diari "La Vanguardia" del 24 de juny de 1936 informa d'una pròxima assemblea ordinària de l'entitat pel bienni 1934-1936 que s'havia de celebrar durant els dies 19, 20, 21 i 22 del mes de juliol, a Manresa. Dins de l'ordre del dia, el 21 de juliol a les nou del matí Ricard Ballester havia de pronunciar la conferència "El persistent impuls de perfeccionament del Magisteri". El dia 18 de juliol, però, es va alçar part de l'exèrcit contra la Segona República i va començar la Guerra Civil. L'assemblea de Manresa fou suspesa.

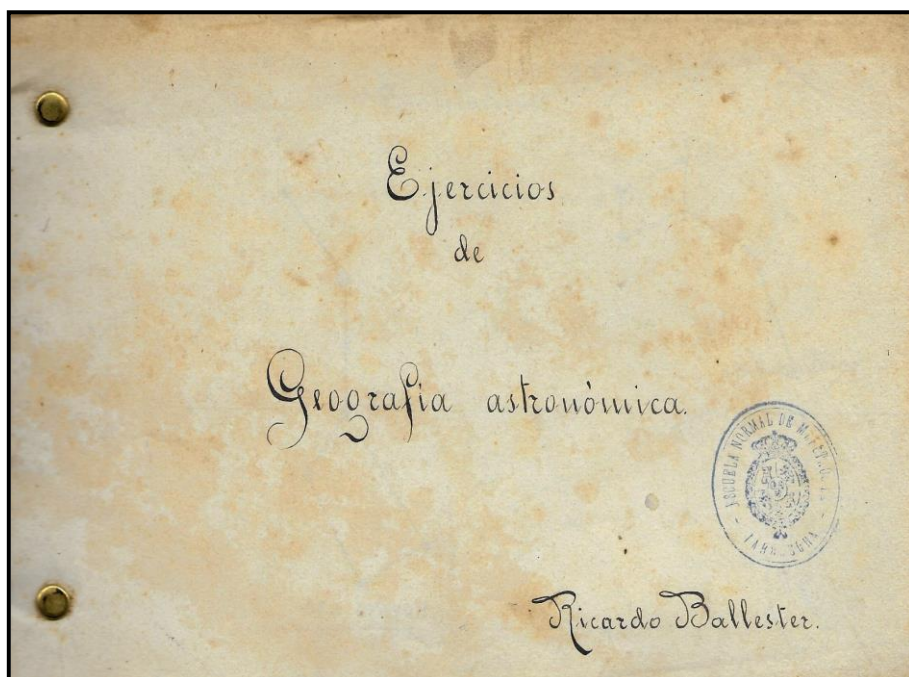
Val a dir que durant l'etapa republicana Ricard Ballester va pertànyer al Patronat Escolar de Barcelona, un organisme de gestió mixta entre l'Ajuntament de Barcelona i el Ministeri d'Instrucció Pública. El Patronat va permetre a l'Ajuntament seleccionar un professorat innovador durant els anys de la Segona República. A més, va ampliar la seva gestió a les escoles que s'anaren inaugurant per satisfer la demanda popular de places públiques. El Patronat es mantingué durant els anys de la guerra, i quedà suprimit a

partir de la derrota republicana de 1939. Es va produir una depuració massiva de mestres i els centres passaren a ser “escuelas nacionales” dependents del “Ministerio de Educación nacional”.

Ricard Ballester va passar la major part de la guerra a Barcelona, treballant, però va visitar Mont-roig al llarg del conflicte bèl·lic. La Teresa Nolla també hi va anar diverses vegades. A la capital catalana, l'escola jacint Verdaguer seguia oberta, i a Barcelona l'acompanyaven, a més de la seva esposa, els seus dos fills més grans, l'Antoni i el Ricard. El 1937 el seu fill gran Antoni marxà voluntari al front per defensar la República. Els dos més petits, l'Alfons i la Maria del Carme, passaren la contesa a Mont-roig del Camp, a casa de l'oncle Alfonso, germà petit de la Teresa. Hi van conviure amb la seva esposa Pilar i la seva filla del mateix nom. L'Alfons, el seu fill mitjà, explicava que quan es va lluitar a la Batalla de l'Ebre, que va començar el mes de juliol de 1938, des de Mont-roig se sentien els canons i es veien passar constantment els avions. Es dona la circumstància que tant Ricard Ballester com la seva esposa van utilitzar paper moneda de Mont-roig. La guerra va generar un desordre majúscul en l'economia, tan en l'escala gran com en l'escala petita. Molts ajuntaments van haver de donar resposta a la manca de diner en circulació. La resposta oficial va ser crear paper moneda. A Catalunya molts ajuntaments en van generar, entre els quals el de Mont-roig del Camp.

El mes de juliol de 1938, uns dies abans de l'esclat de la batalla de l'Ebre, l'esposa de Ricard Ballester, Teresa Nolla, escrivia des de Mont-roig una sentida carta al seu fill Antoni, que era al front. Per sort, l'Antoni estava mobilitzat més al nord, cap a la zona del Pirineu, i no participà en la cruenta batalla. Quan la guerra era a punt de finalitzar, tots els fills es van reunir a Barcelona; bé, tots menys l'Antoni.

En la continuació d'aquest article sabrem què li va passar al seu fill Antoni el 1939. També sabrem què li va passar a Ricard Ballester el 1940, i com el van ajudar els seus familiars i amics mont-roigencs.

Alcaldía Constitucional

DE
MONTROIG

Núm. 311

La Junta local de 1.ª enseñanza de mi presidencia, en sesión del día seis de los corrientes, acordó por unanimidad dar á V. un expresivo voto de gracias por el resultado satisfactorio de la exposición escolar celebrada en la Escuela Nacional graduada de niños de esta población, de que es V. digno Maestro, los días trece, catorce y quince del pasado mes y celo desplegado en pró del mejoramiento de la enseñanza.

Dicho acuerdo se comunicó al M. J. S. Inspector-Jefe de 1.ª enseñanza de la provincia por si se digna tenerlo en cuenta para premiar de algún modo su acertada labor y cumplimiento del deber.

Lo que me complace en poner en su conocimiento para su satisfacción y efectos legales consiguientes.

Dios guarde á V. m.^s a.^s
Montroig 11 Agosto 1919.

El Alcalde,
Miguel Barquillo

70 93
 Inspector Jefe

Sr. D. Ricardo Ballester Pallerola, Maestro, de la Es-

XXV
 vida dolorosa se ha abierto en el proceso de la vida
 civil, pronto ha surgido un nuevo foco de energías que el
 cuando el pleuro moral de la sociedad, triunfaba de aquellas
 crisis anecdóticas y rebeldes, y en los actuales tiempos, precisamente
 cuando un núcleo de contrariedades eran azote fulminante de la
 nación, una nación saludable se ha operado en la conciencia
 de todos, percibiéndose la honda palpitación de un deseo de re-
 peración étnica para seguir la gloriosa tradición de nuestra
 vida patria. Esta hazaña, de reconstrucción nacional, es la
 del pueblo que agasaja y ensalza sus heroicos antepasados, que
 todos dexamos enaltecer su recuerdo porque merecen la eterna
 gratitud de los corazones españoles.

Ricarda Bailestar

Montroig 11 de Octubre 1924

OBRA SINGLOTS POÉTICHS PREU
 18. AB NINOTS 2 pels

LAS CARBASSAS DE MONROIG

COMEDIA EN DOS ACTES, EN VERS Y EN CATALÁ DEL QUE ARA 'S PARLA
 ORIGINAL DE
D. SERAFÍ PITARRA

3.ª Edició.— Il·lustrada per M. Malfre.

Barcelona: Lopez, editor, Llibreria Española, Rambla del Mitj, núm. 20

ORDENANZAS MUNICIPALES
 DE LA
VILLA DE MONTRIOG
 Y
REGLAMENTO
 PARA SU EJECUCIÓN

TARRAGONA.
 ESTABLECIMIENTO TIPOGRÁFICO DE JOSÉ A. NELL-LO,
 IMPRESOR DE LA REAL CASA.
 1887.